

Jakab András

Az Alkotmánybíróság első határozata a bejegyzett élettársi kapcsolatról*

A házasság védelme és a jogbiztonság

Hivatalos hivatkozás: 154/2008. (XII. 17.) AB határozat, ABK 2008. december, 1655.

Tárgyszavak: bejegyzett élettársi kapcsolat • diszkriminációtilalom • élettársi kapcsolat • emberi méltóság • házasság • homoszexuálisok • intézményvédelem • jogbiztonság • önrendelkezési jog

Értelmezett jogszabályhelyek: Alkotmány 2, 15, 54, 70/A. § – 2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról (Béktv.) 1–2. §

1. Az indítványok
2. A döntés érvelése
  - 2.1 A többségi álláspont
  - 2.2 Párhuzamos és különvélemények
3. A rendelkező rész és a *ratio decidendi*
4. Az érvelés kritikája
5. Az eset jelentősége
6. Utószó: az Alkotmánybíróság második határozata a bejegyzett élettársi kapcsolatról

1. Az indítványok

Az Országgyűlés 2007. december 17-én fogadta el a Béktv.-t (kihirdetve: 2007. december 29.), amely 2009. január 1-jén lépett volna hatályba. A törvénynek az elemzésünk szempontjából különösen releváns szakaszai a következők:¹

1. § (1) Bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatban kíván élni. (2) Kiskorú a gyámhatóság előzetes engedélyével sem léphet bejegyzett élettársi kapcsolatra.

2. § (1) Az e törvényben nem szabályozott kérdésekben a bejegyzett élettársi kapcsolatra a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) házasságra vonatkozó rendelkezéseit alkalmazni kell. A Csjt. közös gyermekké fogadásra és a házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezései nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársakra. (2) Ha törvény eltérően nem rendelkezik, a) a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra, b) a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy élettársakra, c) az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára, d) az elvált személyre vonatkozó szabályokat arra a személyre, akinek bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették, e) a házaspárra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársakra is megfelelően alkalmazni kell.

Actio popularis keretében hat különféle indítvány érkezett az Alkotmánybírósághoz, részben azonos érvekkel. Ezek közül a legfontosabbak a következők voltak:

(a) A Béktv. által bevezetendő bejegyzett élettársi kapcsolat annyira hasonlít a házassághoz, hogy a közgondolkodás nem fog tudni különbséget tenni köztük, és ez a házasság intézményének (Alkotmány 15. §) gyengüléséhez fog vezetni. A megkettződés lényegében az Alkotmány 15. §-a házasságot védő kitételének („[a] Magyar Köztársaság védi a házasság [...] intézményét”) burkolt módosítását jelenti, amelyről az Alkotmánybíróság már a 65/2007. (X. 18.) és a 75/2007. (X. 19.) AB határozatban (ABH 2007, 726., illetve 731.) kimondta, hogy az egy férfi és egy nő kapcsolatát jelenti. (b) A jogbiztonságra [Alkotmány 2. § (1) bekezdés] ártalmas, hogy a Béktv. csak egy általános utaló szabállyal rendezi, hogy a házasságra vonatkozó szabályokat (eltérő törvényi rendelkezés hiányában) „megfelelően” alkalmazni kell. (c) A bejegyzett élettársi kapcsolatot egyszerűbben lehet majd felbontani, ezért ez egyúttal a házasságot választókkal szembeni diszkrimináció is (Alkotmány 70/A. §). (d) Sérti a törvény az anyakönyvvezetők és a közjegyzők vallásszabadságát, hiszen akkor is kötelesek közreműködni a bejegyzett élettársi kapcsolattal összefüggő eljárásokban, ha azal szemben lelkiismereti aggályaik lennének (Alkotmány 60. §). (e) Sérti az Alkotmánynak többek közt a 16. §-át („[a] Magyar Köztársaság [...] védelmezi az ifjúság érdekeit”), hogy a Béktv. 15. §-a alapján csak akkor lehetett volna apasági elismerő nyilatkozat alapján az élettársat apának tekinteni, ha a nyilatkozattétel után legkésőbb fél éven belül bejegyzik a kapcsolatot. Ennek következtében a születendő gyermekek egy részének nehezebb lett volna jogi értelemben apát kapnia, mint a szabályozás előtt. Ez ráadásul az illető gyermeket diszkriminálná is a kortársaival szemben (Alkotmány 70/A. §).²

* Az íráshoz adott kritikai észrevételekért, valamint a témáról folytatott izgalmas vitákért köszönettel tartozom CSINK Lórántnak, DRINÓCZI Tímeának, SCHANDA Balásznak és SÓLYOM Péternek.

1 A tv.-t részletesebben bemutatja Orsolya SZEIBERT-ERDŐS: „Same-sex partners in Hungary. Cohabitation and registered partnership” *Utrecht Law Review* 2008/2. 212–221.

2 A döntést megelőző szakirodalmi vitához és az indítványok elemzéséhez lásd „A »majdnem egyenlő« a »nem egyenlő« eufemisztikus megfogalmazása” [HALMAI Gábor interjúja BIRTALAN Balázssal] *Fundamentum* 2008/3. 47–54 és „Fórum a szexuális kisebbségek jogairól” [LUDASSY Mária, TAKÁCS Judit, SCHANDA Balázs és KÁRPÁTI József írása] *Fundamentum* 2008/3. 69–80.

Az Alkotmánybíróság 2008. december 17-én (tehát a tervezett hatálybalépés előtt mintegy két héttel) hirdette ki döntését. Az ügy előadó bírája Lenkovics Barnabás volt, párhuzamos véleményt csatolt Balogh Elemér és Kiss László, különvéleményt pedig Bragyova András.

2. A döntés értékelése

2.1 A többségi álláspont

(I) Az érvelést az Alkotmánybíróság az Alkotmány 15. §-ában említett házasság fogalmának és védelmének általános kifejtésével kezdi. Ezek szerint a házasság fokozott védelmét jelzi, hogy a rendelkezés 1989-ben átkerült az eredeti VIII. fejezetből az I. fejezetbe. Az Alkotmánybíróság szerint a rendelkezés nem csupán államcél (tehát nem pusztán értelmezési segédlet és alapjog-korlátozási indok), hanem objektív intézményvédelmi kötelezettség. Ezt követően (korábbi határozataival összhangban) megállapítja, hogy az Alkotmány házasságfogalma egy férfi és egy nő jogilag különlegesen rendezett együttélését takarja, valamint hogy ez összhangban van a Magyarország által vállalt nemzetközi jogi kötelezettségekkel is. Az Alkotmánybíróság szerint a házasság védelmének három fogalmi eleme van: (a) a házasságkötés jogi kereteit meg kell teremtenie az államnak, (b) a házasok nem kerülhetnek hátrányosabb helyzetbe a nem házasoknál, és (c) a házassághoz a jogrend pozitíve viszonyul, és ez „aktivitást és támogatást is feltételez” (ennek az aktivitásnak az alkotmányjogilag pontosan megkívánt felső mértéke nem állapítható meg).

(II) A nem házassági együttélésekről szólva az Alkotmánybíróság kifejti (ABK 2008. december, 1655, 1660.), hogy az önröndelkezési jogból (amely az emberi méltóságból levezetett részjog, Alkotmány 54. §) csak a jogalkotó lehetősége (nem pedig kötelessége) következik ezen együttélések jogi elismerésére és védelmére. Ezeknek a jogilag elismert formáknak azonban (akár részben a házasságra vonatkozó szabályok felhasználásával) pontosan szabályozottaknak kell lenniük, és tartalmilag nem lehetnek azonosak a házassággal, mert az ellentmondana a házasság „különös” (kiemelt, alkotmányos szintű) védelmének. A nem házassági, de jogilag elismert együttélésekről ad végül rövid kitekintést az AB. Eszerint az ilyet az „állami jogi szabályozás” sokáig „sem családjogi, sem polgári jogi jogintézményként nem ismerte el”, de ez mára változóban van. A skandináv államokban például létezik a Békvtv.-nek megfelelő, a házassággal szinte mindenben egyező bejegyzett élettársi kapcsolat a különneműek számára is. A francia megoldás (polgári szolidaritási szerződés) ugyan nyitott a különneműek számára is, de a házasságtól fontos jogi különbségek választják el. Az angol és az alkotmányjogi kereteket tekintve a magyarhoz leginkább hasonlító német megoldás szerint csak az azonos nemű pároknak van lehetőségük ilyen regisztrált párkapcsolatra. Néhány állam pedig az azonos neműek házasságát is lehetővé tette (például Hollandia, Kanada). A magyar jogban ilyen jellegű az élettársi kapcsolat (mint a Ptk. által jogilag elismert tényhelyzet, amellyel kapcsolatban azonban bizonyítási

problémák merülhetnek fel – többek közt ezt orvosolta volna a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye).

(III) Az Alkotmánybíróság ezt követően tér át a Békvtv. elemzésére. Ennek során azt állapítja meg, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat olyan mértékben hasonlít a házasságra, hogy az már „quasi házasságnak” minősíthető. A határozat a különbségeket csupán a következő hét pontban látja:

- a) Házasságra csak különnemű személyek léphetnek, BÉK-et azonban különnemű és azonos nemű személyek is létesíthetnek; b) tizenhatodik életévét betöltött kiskorú a gyámhatóság előzetes engedélyével házasságot köthet, BÉK-re azonban csak nagykorú személyek léphetnek egymással; c) házasságkötést főszabály szerint a szándék bejelentését követő harminc nap elteltével tűzheti ki az anyakönyvvezető, ezt a szabályt azonban nem kell alkalmazni, ha a házasuló felek már BÉK-ben élnek; d) a Csjt.-nek a közös gyermekké fogadásra vonatkozó szabályai nem alkalmazhatóak BÉK esetében, tehát nem érvényesül az a szabály, hogy „azt, akit mindkét házastárs – akár együttesen, akár külön-külön – örökbefogadott, a házastársak közös gyermekének kell tekinteni”; e) az egyik regisztrált élettárs a másik (vér szerinti vagy örökbefogadott) gyermekét szintén nem fogadhatja örökbe; f) a regisztrált élettársak egymás nevét semmilyen formában nem vehetik fel; g) a BÉK nem csupán a házasság megszüntetésére vonatkozó szabályok alkalmazásával szüntethető meg (bontóper), hanem bizonyos feltételek fennállása esetén (pl. közös kérelem; nincs közös kiskorú vagy tartásra szoruló gyermek; lakáshasználatban, vagyoni kérdésekben megegyeztek; stb.) közjegyző által is. (ABK 2008. december, 1655, 1663.)

A különbségek további értékelésekor az Alkotmánybíróság elsősorban tartalmi kérdésekre koncentrált, ezért tehát a formai különbségeket (életkor, nem, megkötési és megszüntetési eljárás) nem vette figyelembe. Ennek folytán az iménti felsorolás a), b), c) és g) pontjával nem foglalkozott bővebben. Az örökbefogadási szabályok különbségét, tehát a d) és az e) pontot az Alkotmánybíróság szerint relativizálja, hogy a család tipikus létrejöttének módja nem az örökbefogadás, hanem a gyermek születése, és e tekintetben (tehát az apasági vélelmek tekintetében) a különnemű párok bejegyzett élettársi kapcsolata és a házasság azonos. Az Alkotmánybíróság az f) pont szerinti névviselési különbségére utalva egyrészt kifejti, hogy azoknak a bejegyzett élettársi kapcsolatot választó pároknak a számára, akik az összetartozást szeretnék kifejezni a közös névvel is, rendelkezésre állnak a klasszikus közigazgatási névváltoztatási lehetőségek. Másrészt megjegyzi, hogy a házasság esetében sem automatikus a névváltozás, a pároknak lehetőségük van az eredeti név megtartására is. Ezek fényében az Alkotmánybíróság azt állapítja meg, hogy a két intézmény (tehát a bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság) tartalmilag szinte teljesen azonos („ugyan nem minden elemében és részletszabályában, de lényeges jellemzőit tekintve azonos tartalmú és funkciójú jogviszony[ok]”).

(IV) Tekintettel arra, hogy tartalmilag azonosak, a bejegyzett élettársi kapcsolat a házasság számára „valódi konku-

renciát jelentene”. Ezenfelül a házasság alkotmányi védelme (privilegizált helyzete) kiüresedne, hiszen törvényileg más jogintézménynek is ugyanolyan védelem járna. Márpedig az Alkotmánybíróság szerint nem lehet törvényi szinten az alkotmányos intézményekkel azonos új intézményeket létrehozni. A privilegizált helyzet azt is jelenti, hogy a törvényhozónak kötelessége olyan jogi környezet létrehozása, amely polgárait arra ösztönzi, hogy a lehetséges együttélési formák közül a házasságot válasszák. Ezért tehát a bejegyzett élettársi kapcsolat ebben a jogi formában ellentmond az Alkotmány 15. §-ának.

(V) Továbbá jogbizonytalanságot [Alkotmány 2. § (1) bekezdés] okoz, hogy különeműek számára párhuzamosan két, tartalmában azonos együttélési forma létezik.

(VI) A Békvt. azon jogtechnikai megoldása is jogbizonytalanságot [Alkotmány 2. § (1) bekezdés] teremt, amely csak annyit mond, hogy (a kifejezett törvényi kivételeket leszámítva) a jogrend minden házassági szabálya „megfelelően” alkalmazandó. Ehelyett a törvényhozónak egyenként és világosan elő kellene írnia, hogy mely szabályok és milyen módosítással alkalmazandók.

(VII) Az Alkotmánybíróság szerint az, hogy a Békvt. ugyanolyan jogi kapcsolatról rendelkezik az azonos nemű és a különemű párokra vonatkozóan, egyúttal sérti a diszkrimináció tilalmát is (Alkotmány 70/A. §), hiszen az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint ez az alkotmányi rendelkezés azt is jelenti, hogy az eltérőt eltérőként kellene kezelni (ABK 2008. december, 1655, 1664.).

(VIII) Ezt követően az Alkotmánybíróság azt állapítja meg, hogy lehetséges mind az azonos nemű, mind a különemű párok számára valamiféle bejegyzett szerződéses partneri kapcsolat intézményének létesítése, de a különemű párok esetében ennek erősebben megkülönböztethetőnek kell lennie a házasságtól. Az azonos nemű személyek esetében a jogalkotónak nem csupán lehetősége, hanem kötelessége is, hogy a házastársakéhoz hasonló jogállást biztosítson nekik (emberi méltóság, Alkotmány 54. §). Ezen a ponton az Alkotmánybíróság ellentmond korábbi állításának [lásd fent a (II) érvelési lépést], mely szerint csak lehetőség ennek az intézménynek a kialakítása.

(IX) Végül az érvelés technikai záró részéhez érve az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Békvt. 1. és 2. §-a a fentiek szerint alkotmányellenes, de mivel a két paragrafus nélkül az egész Békvt. értelmetlen és alkalmazhatatlan, ezért az egész Békvt.-t megsemmisíti. Tekintettel továbbá arra, hogy a Békvt.-t úgyis megsemmisítik alkotmányellenesség címén, ezért az indítványokban említett további kifogások vizsgálata nem szükséges. A megsemmisítés gyakorlatilag azt jelenti tehát, hogy a Békvt. nem lép hatályba (ez 2009. január 1-jén történt volna meg).

2.2 Párhuzamos és különvélemények

(P1) Balogh Elemér párhuzamos véleményében elsősorban a házasság társadalmi rendeltetéséről értekezik (férfi és nő kapcsolata gyermeknevelés céljával). A többségi véleményt (sem

annak döntését, sem pedig annak érvelését tekintve) nem kritizálja, csupán saját álláspontját mutatja be a kérdésben.

(P2) Kiss László párhuzamos véleményében az azonos nemű párok közti kapcsolat jogi elismerésére koncentrált. Álláspontja szerint akkor is alkotmányellenes lett volna a Békvt., ha csak az azonos nemű párokra vonatkozik, ugyanis a jogbiztonságot sértő „megfelelően alkalmazni kell” kitétel akkor is ellentmondott volna a jogbiztonságnak [Alkotmány 2. § (1) bekezdés]. De nemcsak a jogtechnikai hiba miatt lett volna alkotmányellenes az azonos nemű párokra nézve a bejegyzett élettársi kapcsolat, hanem azért is, mert az Alkotmány 15. §-a szerinti házasság és az ahhoz kapcsolódó védelem csak különemű párokra fogadható el. Álláspontja mellett a „mai jogokban általános”, valamint „a köztudat és a köznyelv” házasságfogalmára hivatkozik.

(K1-I) Bragyova András különvéleményében nem vitatta az azonos nemű párokra vonatkozó bejegyzett élettársi kapcsolat alkotmányosságát, de vitatta a Békvt. alkotmányellenességét. Elfogadja ugyan, hogy az Alkotmány házasságfogalma (a társadalom általános erkölcsi felfogásából levezethetően) jelenleg egy nő és egy férfi jogilag különlegesen rögzített kapcsolatát jelenti, de nem látja a Békvt. ezzel való ellentmondását. Szerinte a házasság alkotmányos védelme csupán annyit tesz, hogy a házasság intézményét nem szüntetheti meg a jogalkotó, de nincs szó arról, hogy a házasságot bármilyen módon preferálni vagy ösztönözni kellene. Az ilyenfajta preferálás ugyanis – így Bragyova – ellentmond a szabadság és az egyenlőség eszméjének.

(K1-II) Álláspontja alátámasztására a szexuális irányultság különlegesen (ti. az emberi méltóság által) védett jellegére és az azt kimondó AB határozatokra hivatkozik. Szerinte ebből kifolyólag a házasság alkotmányosan nem preferálható. A házasság szabadságából (amely az Alkotmány 15. §-ából ered) ugyanis a nem házasság szabadsága is következik, tehát nem lehet hátrányosan érinteni azokat, akik nem akarnak megházasodni. Következésképpen nem lehet preferálni a megházasodottakat.

(K1-III) Álláspontja szerint fogalmilag sem lehetséges egy másik intézmény létrehozásával megsérteni a házasság védelmének kívánalmát. „Ha az Alkotmány a körte alkotmányos védelmét írta elő, az őszibarack körtével azonos védelme nem sérthetné a körte alkotmányos védelmét” – mondja. Szerinte ez a fajta logika megtalálható a német Szövetségi Alkotmánybíróság 2002. július 17-én kelt 1 BvF 1/01, illetve 1 BvF 2/01. határozatában (E 105, 313.) is.

(K1-IV) Végül arra tér ki Bragyova, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság jogilag nem is azonosak, hanem különbözők. Az elhatárolást mutatja, hogy házassági akadálnak számított volna a bejegyzett élettársi kapcsolat, azaz nincs szó párhuzamos rezsimekről.

(K1-V) Szerinte a jogbiztonságra sem veszélyes a „megfelelően alkalmazni kell” kitétel, hiszen az élettársi kapcsolatra már évtizedek óta egy hasonló formulát alkalmaz a bírói gyakorlat, és ott sem okozott jogbizonytalanságot (BH 1984. 225).

(K1-VI) Összességében tehát a Békvt. Bragyova szerint nem volt alkotmányellenes.

3. A rendelkező rész és a *ratio decidendi*

A rendelkező rész két részből áll: (a) kimondja, hogy az azonos nemű párok részére nem alkotmányellenes a bejegyzett élettársi kapcsolat, (b) de egyúttal megsemmisíti a Békvtv.-t az „indokolásban kifejtett okokra” hivatkozva.

A döntés mögötti elvek a következők: (a) ellentmond az Alkotmány 15. §-ának, ha különnemű párok számára tartalmilag a házassághoz túlzottan hasonlító jogintézményt hoz létre a jogalkotó; (b) az azonos nemű és a különnemű párokra az Alkotmány 70/A. §-a miatt eltérő szabályokat kell alkotni; (c) ellentmond a jogbiztonságnak [Alkotmány 2. § (1) bekezdés], ha párhuzamosan létezik a házasság és egy vele *tartalmilag majdnem egyező* másik intézmény, amelyet *ugyanazon* személyek vehetnének igénybe; (d) ellentmond a jogbiztonságnak [Alkotmány 2. § (1) bekezdés] az olyan jogtechnikai megoldás, amely egy jogintézmény minden jogrendszerbeli szabályát (csak úgy általában) „megfelelően” rendeli alkalmazni egy másik jogintézményre; (e) az Alkotmány 54. §-ából (emberi méltóság és az abból levezett önrendelkezési jog) következően az azonos nemű párok számára (külön jogintézményben) a házastársakéhoz hasonló jogállást kell biztosítani.

4. Az érvelés kritikája

Ad (I). Nem világos, miért gondolja az AB, hogy valamely rendelkezésnek a VIII. fejezetből (alapjogi fejezet) az I. fejezetbe (általános rendelkezések) kerülése fokozná annak fontosságát. Az Alkotmánybíróság logikája azt jelentené, hogy az 54. §-nál (az élet és az emberi méltóság védelme) fontosabb lenne a 17. § („[a] Magyar Köztársaság a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik”). A kettő közti fontossági sorrend azonban fordított, és ennek semmi köze a paragrafusok sorrendiségéhez. Az élet és az emberi méltóság védelme ugyanis még az alapjogok között is különlegesen erős (korlátozhatatlan), a rászorulókról való gondoskodás pedig még az alapjogok védelmi szintjét sem éri el (puszta államcél).³ A kérdés elhelyezése is problémás, hiszen a logikus szerkezet az lett volna, ha előbb szigorúan a fogalmat (ti. a házasság fogalmát) tárgyalja az AB, és csak aztán annak védelmét. Márpedig az érvelés az alkotmánybeli elhelyezésből következő fokozott védelem kiemelésével indít, és csak eztán tér rá a részletes fogalmi elemzésre. A kijelentést tehát érdemes lett volna egyszerűen elhagyni.

A házasság fogalmának meghatározása (ti. egy férfi és egy nő) megfelel a korábbi joggyakorlatnak, ez ügyben újdonságot nem olvashatunk. Az említett három védelmi elem közül az első (ti. a jogi keretek fenntartása) is ismert volt, de a második (ti. a házások nem lehetnek hátrányban a nem házásokkal szemben) és a harmadik (ti. a házasság preferálása és ösztönzése) új. Ezek nem mondanak ugyan ellent a korábbi gyakorlatnak, de kifejezetten nem is következnek belőle. Jogilag nem látunk itt sem kényszerítő erejű érvet mellettük, sem ellenük, ezért mint döntést (decíziót) ehelyütt elfogadjuk. Az esetleges (általunk egyébként nem osztott) ellenérvekre Bragyova különvéleményének kritikája kapcsán alább még röviden kitérünk.

Ad (II). A nem házasságban való együttélés jogi elismerésének az önrendelkezési jogból származtatása is ismert tétel, az Alkotmánybíróság érvelésének ezt a részét nehéz volna kritizálni. Két probléma azonban felmerül az *obiter dicta* részekben. Az egyik szerint az „állami jogi szabályozás” sokáig „sem családjogi, sem polgári jogi jogintézményként nem ismerte el” a nem házassági együttélési formákat. Ez a kijelentés azt implikálja, hogy történetileg elkülönült a polgári jog és a családjog. Ez azonban nem volt így: a családjog és a polgári jog elkülönítése kifejezetten a szocializmushoz köthető.⁴

A jog-összehasonlító kitekintés érdekes és hasznos, amelyet nyilván a végtelenségig lehetett volna még bővíteni, de általános képet így is kaphatunk belőle más országok helyzetéről.⁵ Az olvasás során két problémát érezhetünk. Az egyiket a francia megoldás (*loi n°99-944 du novembre 1999 relative au pacte civil de solidarité*) bemutatásakor. Az Alkotmánybíróság ehelyütt csupán azt írja, hogy „[m]égis tudatos erőfeszítések történtek, hogy ezt a státust megkülönböztessék a házasságtól. Az élettársak polgári jogi státusa például nem változik: továbbra is egyedülállók maradnak.” A levegőben marad tehát annak kérdése, hogy konkrétan milyen „tudatos erőfeszítések” történtek azon felül, hogy az illetők jogilag „egyedülállók” maradnak (tehát házasodhatnak). Az Alkotmánybíróság megemlíthette volna azokat a francia jog szerinti (egyébként a saját érvelését erősítő) különbségeket a házasság és a bejegyzett kapcsolat között, amelyek a szülői jogokat, a felbontás utáni tartási kötelezettségeket és a házastársi hűségére vonatkozó szabályokat érintik.

A másik probléma a jog-összehasonlító kitekintéssel, hogy hiányzik belőle az EJEB Emonet-esetének bemutatása.⁶ Az eset

3 23/1990. (X. 31.) AB hat., ABH 1990, 88, 93. és 652/G/1994. AB hat., ABH 1998, 574.

4 Norbert REICH: *Sozialismus und Zivilrecht* (Frankfurt am Main: Athenäum 1972) 103–110; NIZSALOVSZKY Endre – BACSÓ Jenő – SZÁSZY István: „Családjog” in SZABÓ Imre (főszerk.): *Állam- és jogtudományi enciklopédia I.* (Budapest: Akadémiai 1980) 589–590; LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része* (Budapest–Pécs: Dialóg Campus 1997) 35–36; EÖRSI Gyula: *Összehasonlító polgári jog. Jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai* (Budapest: Akadémiai 1975) 94; Wolfram MÜLLER-FREIENFELS: „Zur Diskussion um die systematische Einordnung des Familienrechts” I–II. *Rechtszeitschrift* 1973. 609–659, 1974. 533–570.

5 További jog-összehasonlító áttekintéshez lásd pl. BOJNÁR Katinka: „A házasság és a család alkotmányos védelme, különös tekintettel a regisztrált élettársi kapcsolatra” in SOLTÉSZ István et al. (szerk.): *Parlamenti ösztöndíjasok 2007/2008* (Budapest: Parlamenti Módszertani Iroda 2009) 53–77, kül. 68–75; SZEIBERT Orsolya: „Élettársi kapcsolat és regisztrált partnerkapcsolat Svédországban és Norvégiában” *Polgári Jogi Kodifikáció 2006/2.* 10–27; SZEIBERT Orsolya: „A francia és holland partnerkapcsolatok” in SZEIBERT Orsolya (szerk.): *Emlékkönyv Lontai Endre egyetemi tanár tiszteletére* (Budapest: ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék 2005) 143–165; SZEIBERT Orsolya: „Azonos neműek házasságát, regisztrált partnerkapcsolatát érintő változások Európában” *Családi Jog 2006/4.* 31–36.

6 *Emonet and Others v. Switzerland*, no. 39051/03, judgment of 13 December 2007, ECHR 2007. Az EJEB ítéletének elmaradt elemzését joggal kéri számon az AB-n HALMAI Gábor et al.: „Távol Európától. Kiemelt védelem alacsony színvonalon” *Fundamentum* 2009/1. 89–108, kül. 100.

tényállása szerint a panaszos (Isabelle Emonet) anyja és annak élettársa (aki nem volt vér szerinti apja a lánynak) együtt ápolták a panaszost annak fiatalkori súlyos betegségében. Az anya élettársa örökbe akarta fogadni Isabelle Emonet-t, hogy a tényszerű együttélésen, különösen az ápoláson túl jogilag is egy családnak minősüljenek. A svájci jog szerint azonban az örökbefogadás megszünteti a vér szerinti szülők szülői státusát (kivéve, ha a házaspár egyik a vér szerinti szülő és a másik házaspár a örökbefogadó). Az örökbefogadás megtörtént, ennek folytán az anya azonban ténylegesen elvesztette anyai jogállását. A svájci bíróságok után az eset Strasbourgba került, és az EJEB végül is megállapította az EJEE 8. cikkének (a) magán- és családi élet tisztelgetben tartásához való jog) sérelmét, mert álláspontja szerint senkit nem lehet házasságra kényszeríteni, márpedig esetünkben az anya csak úgy tarthatta volna meg anyai státusát, ha a lányát örökbefogadó élettársával összeházasodik. Az élettársi és a házastársi kapcsolat közti választás ilyesfajta kikényszerítése tehát egyezményesértő.

Ebből az esetből arra is következtethetnénk, hogy az EJEB szerint nem lehet a házastársakat előnyben részesíteni az élettársakkal szemben. Ez azonban szerintünk túlátlalánosított *ratio decidendi* lenne. Az EJEB ugyanis valójában csak annyit mondott, hogy „a vér szerinti szülő élettársa általi örökbefogadás nem szüntetheti meg a szülői státust automatikusan, illetve hogy a szülői státus megtartása ilyenkor nem köthető a vér szerinti szülő és az örökbefogadó élettárs közötti házasságkötéshez”. Az Emonet-eset tehát végső soron nem alkalmazható ugyan közvetlenül az Alkotmánybíróság előtti általános bejegyzett élettársi kapcsolat problémára, de a két helyzet bizonyos fokú hasonlósága miatt az Alkotmánybíróság általi alapos tárgyalása (*distinguishing*) szükséges lett volna.

Ad (III). Az érvelés egyik legfontosabb része a bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság közötti különbségek elemzése. A különbségek felsorolása korrekt és teljes. A kérdés tehát azok minősítése lesz. A minősítés során az Alkotmánybíróság formai és tartalmi különbségeket külön el. Formainak nevezi az életkori, a nembeli, valamint a megkötési és a felbontási eljárásban meglévő különbségeket. Nem teljesen egyértelmű azonban, hogy az életkori és a nembeli különbség „formai” volna. Ha például bejegyzett élettársi kapcsolatot csak azonos nemű párok köthetnének, házasságot pedig csak különeműek, akkor vélhetően már nem minősítette volna „formai” különbségnek a nembeli különbséget. Ezért a formai vélhetően csak annyit jelent, hogy (a) a potenciális személyi kört egymástól nem teljesen elválasztó különbség, vagy (b) eljárási különbség a megkötésre és a felbontásra. Ennek megfelelően pedig a „tartalmival” vélhetően arra utalt az AB, hogy egy *fennálló* házasságban és egy *fennálló* bejegyzett élettársi kapcsolatban az érintettek (és a két érintetten kívüli harmadik felek, különösen a gyermekek) jogai és kötelezettségei között milyen különbségek vannak. Ezt érdemes lett volna ily módon is kimondani, mert a pusztán „formai” *versus* „tartalmi” szembeállítás nem megvilágító erejű.

Ad (IV). Az érvelés másik kulcskérdése, hogy vajon tényleg következik-e az Alkotmánybíróság által megállapított tartalmi azonosságból, hogy az sértene a házasság intézményének alkotmányos védelmét. Amennyiben elfogadjuk a házasság vé-

delmének erősebb felfogását [tehát preferálni kell más életformákkal szemben, lásd fent az (I) érvelési lépést], akkor ez következik az előzőekből [lásd még alább ad (K1-III)]. Ezt sem kifogásolhatjuk tehát.

Ad (V)–(VI). A Béktv.-nek az Alkotmány 15. §-ába való ütközése megállapítása után az Alkotmánybíróság további érveket gyűjtött az alkotmányellenesség mellett. Ezt indokolhatja talán az, hogy a megsemmisített Béktv.-t követően vélhetően újra beadandó törvényt ne kelljen más alkotmányossági szempont miatt ismét megsemmisíteni. Ha azonban ez így volt, akkor nem érthető, hogy a többi alkotmányossági kifogást, amelyeket az indítványok említettek, miért nem tárgyalta végig az Alkotmánybíróság. Ezt praktikus szempontként talán indokolhatta az időzavar (hiszen a törvény hatályba lépett volna két héttel a határozat meghozatala után), ami azonban az Alkotmánybíróság saját hibájából állt elő, hiszen több hónapja volt a határozat meghozatalára. Maguk a jogbiztonságra hivatkozó érvek egyébként tartalmilag meggyőzők.

Ad (VII). Nem meggyőző azonban a 70/A. §-ra hivatkozás. Ha elfogadnánk, hogy azért (is) volt alkotmányellenes a Béktv., mert azonosan kezelte az azonos nemű és a különemű párokat, akkor a Ptk. élettársi kapcsolatra vonatkozó rendelkezéseire ez ugyanúgy igaz lenne.⁷ Az Alkotmánybíróság azonban láthatóan nem is gondolt erre a lehetőség (és álláspontunk szerint erős) ellenévre. A 70/A. §-ra hivatkozás ezért nemcsak felesleges érv volt (hiszen már enélkül is fennállt az alkotmányellenesség), hanem támadható is.⁸

Ad (VIII). Az azonos nemű párok kapcsolatának jogi elismerése ügyében nem mondott újdonságot az Alkotmánybíróság (pontosabban továbbment a határozat kezdetén megállapított „lehetőség” felől az intézmény felállításának „kötelessége” felé). Nem világos azonban, hogy miért nem állapított meg jogalkotói mulasztást e tekintetben, hiszen annak szükséges előfeltételei (hiányzó szabály és ennek folytán bekövetkező alkotmányellenes helyzet) fennálltak/fennállnak az azonos nemű párok tekintetében.

Ad (IX). A Béktv. 1. és 2. §-ának alkotmányellenessége nyomán az egész törvény megsemmisítése logikus és a joggyakorlatnak megfelelő lépés volt. Az érvelés záró részével kapcsolatos két problémát azonban már jeleztünk: (a) nem világos, hogy mi alapján hagyott figyelmen kívül az Alkotmánybíróság egyes alkotmányossági aggályokat és miért foglalkozott másokkal az Alkotmány 15. §-ába ütközés megállapítása után; (b) nem világos, hogy miért tekintett el az alkotmányellenes mulasztás (az Alkotmány 54. §-a szerinti önrendelkezési jog) kimondásától.

Az érvelésről általános benyomásként kimondható, hogy fő vonalaiban meggyőző, de néhány helyen dogmatikai hibá-

7 Maga az AB állapította meg, hogy a Ptk. szerinti élettársi kapcsolat esetében nincs alkotmányos indoka az azonos nemű és a különemű párok közötti különbségtételnek, lásd 14/1995. (III. 13.) AB hat., ABH 1995, 82, 84–86.

8 Teljes joggal kritizálja ezt a pontot DRINÓCZI Tímea: „Nyugodjék BÉKében? Az Alkotmánybíróság a bejegyzett élettársi kapcsolatáról” *Közjogi Szemle* 2009/1. 39–46, kül. 42, 44, 46.

kat tartalmaz. Ezenfelül úgy tűnik, mintha a határozat különféle részekből lett volna összeollózva, a gondolatvezetés nem lineáris, hanem kissé kanyargós. A különféle részek ugyan nem mondanak ellent egymásnak, de nem is követnek egységes fonalat. Talán az idő sürgette az Alkotmánybíróságot, mert közel volt a hatálybalépés, és nem akartak problémát okozni azzal, hogy mi legyen a már megkötött bejegyzett élettársi kapcsolatokkal. A dátumokat nézve azonban az időszűke az Alkotmánybíróság önhibájának tűnik (belső munkaszervezés).

Ad (P1). Balogh Elemér párhuzamos véleménye kifogásolható jogi gondolatot nem tartalmaz. De a többségi véleményhez képest új jogi érvet sem.

Ad (P2). Kiss László álláspontjával szemben a legfontosabb probléma, hogy az azonos nemű párok vonatkozásában nem mérlegeli – sőt még csak meg sem említi – az önrendelkezési jogot (Alkotmány 54. §). Ezért az elemzése hiányos, nem meggyőző.⁹

Ad (K1). Bragyova András különvéleménye fegyelmezett stílusban megírt, logikus szerkezetű vélemény. Szerkezetileg és gondolatvezetésében ugyan világosabb, mint a többségi vélemény, de (amint azt mindjárt ki is fejtjük) tartalmilag kevésbé meggyőző.

Ad (K1-I). Nem világos, miért érvel a házasság (egyébként a többségi véleménnyel megegyező) fogalma mellett a társadalmi erkölcsre hivatkozva, ha egyszer erre már alkotmánybírói joggyakorlat is van. AB határozatokra hivatkozni értelmezési kérdésekben kézenfekvőbb, mint a társadalmi erkölcsre (amelynek értelmezési módszerként való behozása inkább egzotikum a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában). Ha esetleg a meglévő alkotmánybírói joggyakorlatot kívánta volna kritizálni a megváltozott társadalmi erkölcsre hivatkozva, akkor az újszerű érvek lenne funkciója, így azonban műfajidegen beszúrásnak tűnik.

Ad (K1-II). Bragyova a szexuális önrendelkezési jogból (Alkotmány 54. §) azt vezetné le, hogy nem lehet előnyben részesíteni a házasokat a nem házasokkal szemben. Ez ugyanis azt jelentené, hogy az állam befolyásolná azt, hogy a szexuális kapcsolatot milyen jogi formában rögzítsék az egyének. Nem vet számot azonban Bragyova azzal a lehetséges ellenérvvel, amely az önrendelkezési jog korlátjának fogja fel a 15. §-t (csak az emberi méltóság korlátozhatatlan ugyanis, a belőle levezetett önrendelkezési jog már nem). Implicite ezt úgy próbálja elhárítani (a probléma külön tematizálása nélkül), hogy a 15. §-t is a „saját oldalára” igyekszik állítani, azaz a 15. §-ba is megpróbálja beleérteni a nem házasság szabadságát. A nem házasság szabadságát azonban meggyőzőbb az önrendelkezési jog részének felfogni. Egyúttal Bragyova itt ellentmond saját korábbi álláspontjának, mely szerint a házasság védelme csupán a jogintézmény létét kívánja meg (tehát korábban nem szólt pozitív vagy negatív szabadságról e témában, ez váratlanul bukkan elő az érvelésben).

Ad (K1-III). Plasztikus a körtére és az őszibarackra vonatkozó idézett példája, de nem illik az esetre. A bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság ugyanis nem két elkülönült intézmény, hanem egymás konkurensei. A különemű párok gyakorlatilag vagy a bejegyzett élettársi kapcsolatot, vagy pe-

dig a házasságot választják. A megfelelő hasonlat (és Bragyova érvére a válasz) tehát inkább így hangozna: 'El kell döntenünk, hogy a kertben rendelkezésre álló helyre kőrtefát vagy inkább őszibarackfát ültetünk-e.' A Bragyova által idézett német határozat is arra alapozott, hogy a két intézmény nem lehet egymás konkurense, hiszen a német bejegyzett élettársi kapcsolat csak azonos nemű párok számára állt volna nyitva. A német határozat tehát valójában éppen az Alkotmánybíróság többségi álláspontjának felel meg (ami önmagában persze nem lenne döntő érv a többségi álláspont mellett, de ellenérvként azal szemben nem lehet idézni).¹⁰

Ad (K1-IV). Igaza van Bragyovának abban, hogy (a tartalmi közelség ellenére) jogilag (formálisan) különböző a két rezsím. Ez azonban nem érv az álláspontja mellett. A többségi álláspont ugyanis arra alapozott, hogy jogilag (formailag) két külön intézményről van szó, amelyek azonban tartalmilag azonosak, ezért a gyakorlatban (különemű párok esetében) egymás konkurensei lesznek (és ez ráadásul jogbizonytalanságot is eredményez). A többségi vélemény által említett egyes különbségek elemzésébe nem bocsátkozott Bragyova, a különbséget csak állítja, de nem támasztja alá, és átcsúsztatja a kérdést a két rezsím *formai* elkülönültségébe (ami nem is volt vitás).

Ad (K1-V). Végül azt mondja, hogy a BH 1984. 225 mintájára itt is megoldotta volna a bírói gyakorlat a „megfelelő” alkalmazást, tehát nem forgott veszélyben a jogbiztonság [Alkotmány 2. § (1) bekezdés]. Az idézett BH azonban más jellegű volt: egyrészt nem valamely szabály „megfelelő” alkalmazásáról volt szó, hanem egy szabálynak egy világos másik esettípusra való *ugyanolyan* alkalmazásáról, másrészt az alkalmazandó szabály konkrét szabály volt, és nem a jogrend minden vonatkozó előírása.

5. Az eset jelentősége

Az eset komoly visszhangot váltott ki a sajtóban. Egyesek odáig mentek, hogy a határozatot homofóbnak minősítették.¹¹

9 Kiss László azóta külön tanulmányként megjelentette párhuzamos véleménye bővített változatát is. Lásd KISS László: „Gondolatok a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményéről” in CHRONOWSKI Nóra – PETRÉTEI József (szerk.): *Tanulmányok Ádám Antal professor emeritus születésének 80. évfordulójára* (Pécs: PTE ÁJK 2010) 181–200. Ez az írás sem elemzi azonban az önrendelkezési jog problémáját. A tanulmányhoz igen hasonló szöveg jelent meg Kiss Lászlónak a 32/2010. (III. 25.) AB hat.-hoz fűzött különvéleményeként (ABK 2010. március, 255, 276–280.).

10 Magyarul röviden összegzi a német hat.-ot TOLDI Judit: „Az élettársi kapcsolat alkotmányjogi szempontból a magyar és német jogban” in NAGY Marianna (szerk.): *Jogi tanulmányok 2005* (Budapest: ELTE ÁJK 2005) 299–320, kül. 318–319.

11 Kevésbé radikálisan, mégis határozottan elutasítja a döntés érvelését és eredményét is érdekes elemzésében HALMAI et al. (7. lj.). Az elutasítással (és annak indokaival) a következő okokból nem értünk egyet: (a) A szerzők érvelésük igen jelentős részében az AB-nak a család fogalomra vonatkozó joggyakorlatát kritizálják (többnyire egyébként teljes joggal), amely fogalom

Vélhetően maga az Alkotmánybíróság is tartott az ilyen jellegű vádaktól, ezért szögezte le a rendelkező rész első pontjában, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat homoszexuális párok számára lehetséges. Az indokolásban azonban az is szerepel, hogy ez nemcsak lehetséges, de alkotmányjogilag kívánatos is. Ezért az e tárgyban meglévő alkotmányellenes jogalkotói mulasztás kimondásával (a rendelkező részben) és ennek megfelelő kommunikálásával előzhetné volna meg az egyébként várható reakciókat. A döntés és indokolása összességében azonban jogilag elfogadható, a kisebb problémákról fent szoltunk.

6. Utószó: az Alkotmánybíróság második határozata a bejegyzett élettársi kapcsolatról

Az Alkotmánybíróság tárgyalta határozatára válaszul az Országgyűlés új törvényt fogadott el, amely lényegében megismételte a 2007. évi CLXXXIV. törvény megtámadott és alkotmányellenesnek talált rendelkezéseit, de ezúttal csupán az azonos nemű párok számára tette lehetővé a bejegyzett párkapcsolatot (2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról).

Ezt a törvényt is megtámadták, de ezúttal az Alkotmánybíróság a 32/2010. (III. 25.) AB határozatban (ABK 2010. március, 255.) az indítványokat egytől egyig elutasította. A határozat érvelési szempontból lényegében az első határozat (és annak külön-, illetve párhuzamos véleményei) utóhangjának minősíthető: azok újbóli kifejtése történt meg.¹² A részletesebb ismeretéstől ezért eltekintünk, csupán egy érdekes érveléstechnikai tanulságra hívnánk fel a figyelmet.

A 154/2008. (XII. 17.) AB határozat székláb jellegű érvelési szerkezetet alkalmazott.¹³ Azaz egyszerre három, önmagában is elegendő érvt (1. a házasság védelme különemű párok esetében [Alkotmány 15. §], 2. a diszkrimináció tilalma [Alkotmány 70/A. §], 3. jogbiztonság [Alkotmány 2. § (1) bekezdés]) hozott fel az alkotmányellenesség indokául. Az első érvt értelem szerűen nem volt már aktuális, hiszen az új szabályozás azonos nemű párokra vonatkozott. A második érvt tarthatatlanságát vélhetően az Alkotmánybíróság is belátta (talán a szakirodalmi kritikának¹⁴ is köszönhetően). A harmadik érvt azonban nehezebb problémának bizonyult. Az Alkotmánybíróság szerint az új szabályozás (és annak generális utaló rendelkezése a házasságra vonatkozó szabályok „megfelelő” alkalmazásáról) ugyan nagyon hasonlít a korábban megsemmisített, mégsem sérti a jogbiztonság elvét, mert korábban különemű párokról volt szó, jelenleg azonban csak azonos neműekről (ABK 2010. március, 255, 263.). Csakhogy az Alkotmánybíróság ennél a pontnál nem rekonstruálja korrekten e korábbi érvt, hiszen úgy tesz, mintha a jogbiztonság kérdése kapcsán csupán az Alkotmány 15. §-a szerinti házasságvédelmi érvt kifejtéséről lett volna szó korábban. Valójában azonban önálló érvtként használták a jogbiztonságot. Ennek megfelelően vélte Kovács Péter különvéleményében, hogy mivel korábban a Békvt.-ben a „megfelelő” alkalmazás kitétel jogbizonytalanságot okozott,

ezért az azonos szöveg minden bizonnyal a 2009. évi XXIX. törvényben is jogbizonytalanságot okoz, azaz alkotmányellenes.

azonban csak *obiter dicta* kerül elő az AB-nak ebben az érvelésében (hiszen az AB a házasság különleges védelmét nem a családdal való összefonódásból, hanem szimplán a 15. §-ban kifejezett házasságvédelemből vezette le, amely a szerzők által egyébként ugyancsak helyesen számon kért 70/A. §-hoz képest *lex specialis*, tehát elsődlegesen alkalmazandó), ezért álláspontunk szerint a családfogalomra vonatkozó AB-gyakorlat a jelen hat. kritizálására nem használható. (b) Szemére vetik továbbá az AB-nak, hogy az nem vette figyelembe kellőképpen a strasbourgi joggyakorlatot. Az általuk idézett esetek túlnyomó része azonban homoszexuális és transzszexuális párok együttélésére vonatkozik, ezért heteroszexuális élettársi párkapcsolatok jogi elismerésére nehezen alkalmazható. (A fent említett Emonet-eset [6. lj.] az egyetlen valóban releváns ügy, még ha meg is különböztethető a bejegyzett élettársi kapcsolat problematikájától.) (c) A szerzők továbbá az AB jogi érvelése mögötti pártpolitikai és egyházi mozgatórugók feltárására törekednek. Az ilyen jellegű vizsgálat azonban véleményünk szerint nehezen értelmezhető egy jogászai esetelemzés keretei között, hiszen az alkotmányjogi diskurzus egyik fontos funkciója éppen az, hogy az *aktuális* ideológiai-politikai küzdelmeket technicizált jogászai nyelvre lefordítva megszelídítse a konfliktusokat: ugyanis megengedi, hogy az érzelmeket kevésbé felkavaró módon vitatkozzunk. Az a szöveg, amely csak az „intézményvédelem”, az „államcél” vagy az „alapjog-korlátozás arányossága” alkotmányjogi szakkifejezésekkel operál, vélhetően kevesebb érzelmi reakciót vált ki, mint az, amelyik a nem alkotmányjogi „katolikus családmodell”, „homofób” vagy „KDNP” terminust is tartalmazza – még ha ugyanarról a témáról és végeredményben ugyanazzal a jogi konklúzióval szól is. Az ilyen jellegű leleplezések ezért (függetlenül attól, hogy történetesen igazak-e vagy sem) rombolják az alkotmányjogi diskurzus szelídítő-integratív funkcióját, és ezért szerintünk a kérdésnek már a felvetése sem szerencsés egy alkotmányjogi (tehát nem közéleti-publicisztikai) elemzésben. Ezért tekintünk el a kérdéses ideológiai-politikai felvetéseik konkrét értékelésétől. Az érzelmi-ideológiai kérdéseknek az alkotmányjogi vitákba való beengedése ugyanis azt eredményezné, hogy a magyarországi közéleti vitákhoz hasonlóan – amikor mindig csak azoknak írunk, akik úgyis egyetértenek velünk – az alkotmányjogi diskurzus is szétföredne. Az izolált diskurzus elsődleges értelme a saját ideológiai elvárások kölcsönös megerősítése, egymás érzelmi támogatása („baráti vállon veregetése”), nem pedig az érdemi jogtudományi vita. Érzékeny kérdésekről átfogó és érdemi (azaz az egyet nem értőkkel folytatott) alkotmányjogi vitát csakis olyan technicizált nyelven lehet folytatni, mint amelyet ez az írás próbál követni.

12 A 154/2008. (XII. 17.) AB hat.-ban nyitva hagyott, a kiskorúak védelmére vonatkozó kényes kérdéseket (Alkotmány 16. és 67. §) az AB elhárította, vagy azzal, hogy azok nem tartoznak a bejegyzett élettársi kapcsolat témakörébe, vagy azzal, hogy a pszichológiai és orvosi szakirodalomban is vitatott kérdés eldöntése nem az AB feladata (ABK 2010. március, 265, 266.). Érdemi új részkérdésként csupán az anyakönyvvezetők lelkiismereti okokra (Alkotmány 60. §) hivatkozó megtagadási lehetőségének problémája említhető. Az AB a lehetőség hiányát az anyakönyvvezetők lelkiismereti szabadsága arányos korlátozásának ítélte (ABK 2010. március, 265, 267–268.).

13 A jogi érvelések szerkezetéhez lásd JAKAB András: „Az Alkotmány kommentárjának feladata” in JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja* (Budapest: Századvég²2009) 5. msz.

14 Vö. 8. lj.

Szigorúan jogi szempontból Kovács Péternek tényleg igaza van, ő csupán a 154/2008. (XII. 17.) AB határozat által felállított mércét alkalmazta a 2009. évi XXIX. törvényre. Az Alkotmánybíróság azonban vélhetően egy másik szempontot mérlegelt, nevezetesen a döntés társadalmi elfogadottságát (ti. egy újabb megsemmisítés utáni erős felháborodást). Ez a szempont egy legitim bírói szempont,¹⁵ részletes tartalmi mérlegelésétől azonban annak erős érzelmi töltete (és jogdogmatikai szempontból nehezen megfogható mivolta) miatt itt eltekintünk. Amit azonban érdemes megjegyeznünk, az annyi, hogy az Alkotmánybíróság saját magát lavírozta egy ilyen csapdahelyzetbe, amikor vagy a közvélemény (véltető) elvárásának, vagy a saját korábbi mércéjének felelhetett csak meg, de egyszerre a kettőnek nem. A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló első határozatban ugyanis székláb szerkezetű érvelést alkalmazott, amely (amennyiben minden székláb tényleg megáll) természetesen erősíti a kérdéses határozat indokolását, de egyúttal csapdahelyzetet is teremthet későbbi határozatoknál. Ha ugyanis a jogalkotó az egyik érvet semlegesíti (ahogy az most történt a szabályozás azonos nemű párokra való szűkítésével),

akkor a másik érv alapján ismét meg kellene semmisíteni a törvényt, ami azonban esetleg társadalmilag elfogadhatatlan lehet és alááshatja a bíróság legitimitását. A belső jogász és a külső társadalmi szempont ilyenkor ellentétbe kerül egymással, és a bíróság nehezen tud mindkettőnek megfelelni. Képszerűen megfogalmazva: ilyenkor a bíróság azon dilemmázhat, hogy melyik ujjába harapjon. Ezért ha székláb szerkezetű érvelést alkalmaz a bíróság, akkor ezen eset fényében nem csupán annak előnyeire, hanem esetleges később jelentkező ilyen jellegű veszélyeire is érdemes gondolnia, máskülönben ehhez hasonló kínos helyzetbe kerülhet.

Jakab András tudományos munkatárs • Centro de Estudios Políticos y Constitucionales (CEPC), Madrid • jakabandr@googlegmail.com

---

15 JAKAB András: „Ki a jó jogász, avagy tényleg jó bíró volt Magnaud?” *Jogesetek Magyarzata* 2010/1. 83–93, kül. 86–92.